

วิเคราะห์ปรัชญาสังคมและการเมืองของขงจื้อ

An analysis of Confucius' Social and Political Philosophy

พระประสาน ชยาภิรโต (อร่ามวานิชย์)

Phra Prasan Jayabhirato (Aramvanich)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Graduate School, Mahamakut Buddhist University

E-mail: Kitsuchin.pon@mbu.ac.th

วันที่รับบทความ (Received) : 15 มกราคม 2565

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 12 มีนาคม 2565

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 18 มีนาคม 2565

บทคัดย่อ

ปรัชญาสังคมและการเมืองของขงจื้อเป็นปรัชญาที่รู้จักแพร่หลายและมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการทางวัฒนธรรมโดยเฉพาะในประเทศจีนเป็นอย่างมาก แนวคิดทางปรัชญา และคุณธรรมจริยธรรมที่ขงจื้อได้ทิ้งไว้เป็นมรดก มีบทบาทในการเสริมสร้างความเจริญรุ่งเรือง ความเป็นปึกแผ่นมั่นคง แข็งแรงให้สังคมจีนมาจนถึงปัจจุบันจนกลายเป็นประเทศที่อยู่ในกลุ่มประเทศผู้นำไม่ว่าจะเป็นด้าน ศิลปวัฒนธรรม เศรษฐกิจ เทคโนโลยี และการศึกษา บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอและวิเคราะห์หลักปรัชญาสังคมและการเมืองของขงจื้อเพื่อประโยชน์แก่ผู้สนใจในการศึกษาทั่วไป

คำสำคัญ : ปรัชญาสังคม, ปรัชญาการเมือง, ขงจื้อ

ABSTRACT

Confucius' social and political philosophy is a widely known and has greatly influenced cultural change and development, especially in China. The philosophical concept and the ethical virtues that Confucius left as a legacy. It makes a role in enhancing prosperity and solidarity. It has strengthened the Chinese society until now to become a country in the group of leading countries in terms of arts, culture, economy, technology and education. This article aims to present and analyze Confucius' social and political philosophies for the benefit of those interested in general education.

Keywords : Social philosophy, Political philosophy, Confucius

1. บทนำ

ประเทศจีนเป็นหนึ่งในอารยธรรมโบราณที่เก่าแก่ที่สุดของโลก และเป็นประเทศเดียวที่มีการถ่ายทอดวัฒนธรรมตั้งแต่สมัยโบราณจนถึงปัจจุบันจากรุ่นสู่รุ่นต่อเนื่องกันมาอย่างไม่ขาดสาย มรดกทางวัฒนธรรมอันหนึ่งที่มีส่วนหล่อหลอมทำให้ประเทศจีนกลายเป็นประเทศที่มีเสถียรภาพ มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ มีความเจริญทางเทคโนโลยี และการศึกษาในระดับต้นๆ ของโลกส่วนหนึ่งเป็นผลจากการที่ประเทศจีนนำเอาหลักปรัชญาของขงจื๊อมาใช้พัฒนาประเทศตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันในฐานะที่เป็นวัฒนธรรมดั้งเดิมของประเทศ ขงจื๊อจึงกลายเป็นบุคคลที่มีชื่อเสียงโดดเด่นทางด้านวัฒนธรรมของโลก ปรัชญาของขงจื๊อจึงถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันล้ำค่าของมวลมนุษยชาติอย่างหนึ่ง

แนวคิดและหลักปรัชญาของขงจื๊อจะเน้นในเรื่องจารีตธรรมเนียมโบราณที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตธรรมชาติ การดำเนินชีวิตด้วยความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลหนึ่งนัยนาให้เกิดความเชื่อมั่นในวิถีชีวิตที่ต้องสัมพันธ์กันภายใต้หลักมนุษยธรรม ขงจื๊อมีความคิดกว้างขวาง ทั้งเชี่ยวชาญ และลึกซึ้ง ทฤษฎีปรัชญาของขงจื๊อที่เรียกว่า ศาสตร์สี่แขนง นั้นขงจื๊อได้วางรากฐานให้มีความสำคัญกับ วัฒนธรรม ความประพฤติ ความจงรักภักดี และความซื่อสัตย์ โดยวัฒนธรรมเน้นถึงการเคารพบรรพบุรุษและพิธีการโบราณ ยึดถือผู้อาวุโสเป็นหลัก แต่ไม่ยึดติดหรืออายุที่จะหาความรู้จากคนที่ต่ำชั้นหรืออายุน้อยกว่า ในด้านการเมืองการปกครองปรัชญาในอุดมคติของขงจื๊อคือการปกครองประเทศให้มีความสงบสุข ทุกคนเปรียบเสมือนบุคคลในครอบครัวเดียวกันต่างมีความสัมพันธ์และทำหน้าที่ของกันและกันให้สมบูรณ์ สังคมประเทศชาติจะเจริญได้หากได้ผู้นำที่ดีเด่นทั้งความรู้และคุณธรรมมาปกครองประเทศ ความผาสุกและความเจริญรุ่งเรืองก็จะเกิดขึ้นแก่พลเมืองได้อย่างแน่นอน เพราะความรู้ความสามารถและคุณธรรมที่สูงส่งของผู้นำบัณฑิตให้เกิดอีกทั้งความดีของผู้นำก็จะช่วยดึงดูดจิตใจของพลเมืองให้มีความรักสามัคคีช่วยเหลือเกื้อกูลกัน สังคมประเทศชาติก็จะสงบร่มเย็นประชาชนมีความสุข

2. ประวัติขงจื๊อโดยสังเขป

บรรพชนของขงจื๊อสืบเชื้อสายจากเจ้าผู้ครองแคว้นซ่งต่อมาได้รับราชการเป็นขุนนางชั้นสูงของแคว้นซ่งมาหลายชั่วคนแต่ด้วยเหตุความวุ่นวายทางการเมืองจึงลี้ภัยมาอยู่ที่แคว้นหลู่ (อนุพันธ์ สุทธยากร, 2551: 38) บิดาของขงจื๊อมีนามว่า ช่งเหอ หรือเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า ชูเหลียงเหอ เป็นผู้มีการศึกษาและชำนาญยุทธ์ ขงจื๊อเดิมชื่อว่า ชิวเป็นชาวเมือง โจวอี่ ในแคว้นหลู่ปัจจุบันคือเมือง ชิวฟู ในมณฑลชานตง ท่านเกิดในสมัยชุนชิวเมื่อ 551 ปีก่อนคริสตกาล (8 ปีก่อน พ.ศ.) ถึงแก่กรรมเมื่อ 479 ปีก่อนคริสตกาล (พ.ศ. 64) สิริอายุ 73 ปี

เมื่อขงจื๊ออายุได้ 3 ขวบ ได้รับการศึกษาหาความรู้ โดยได้รับความช่วยเหลือจากบิดาของมารดาเป็นผู้ปลูกฝังความรู้ให้กับขงจื๊อตั้งแต่ยังเยาว์วัย สิ่งที่ขงจื๊อเล่าเรียนในขณะนั้นคือ จารีต ประเพณี ธรรมเนียมปฏิบัติ และพิธีกรรมของชนชั้นสูงและผู้มีฐานะในสังคมสมัยราชวงศ์โจว เมื่อขงจื๊ออายุ 15 ปี ก็ตั้งปณิธานใฝ่ศึกษาศิลปะวิชาแขนงต่างๆ ดังที่มีบันทึกในหนังสือวาทะวิจารณ์ของขงจื๊อว่า “ข้าอายุ 15 ก็ตั้งมั่นในการศึกษา” (วิกิพีเดีย, 2565, ออนไลน์) พออายุ 17 ปี ขงจื๊อเข้ารับราชการชั้นผู้น้อยในแคว้นหลู่ ทำหน้าที่เป็นเจ้าพนักงานดูแลคลังเสบียงและเจ้าหน้าที่ปศุสัตว์ ตามลำดับ นอกจากนี้เวลาที่จวนขุนนางหรือคหบดีคนใดมีงานมงคลหรือ

อวมงคล ก็จะไปเป็นผู้ทำพิธีกรรมให้ ด้วยอุปนิสัยที่ใฝ่รู้ท่านจึงมุ่งมานะหมั่นศึกษามาโดยตลอด อายุ 20 กว่าก็สนใจเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง มักถกปัญหาและให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับบ้านเมืองแก่บรรดานักปกครอง จนได้รับการยกย่องให้เป็น “ผู้รอบรู้และสันตในนิติธรรมนิยม” ดังเช่น ครั้นเมื่อเจ้าผู้ครองแคว้นฉี พระนามว่า “ฉีจิ้งกง” เดินทางมาเยือนแคว้นหลู่ พร้อมกับเสนาบดีผู้กระตือรือร้นนามในประวัติศาสตร์นามว่า “เยียนอิง” ทั้งสองได้เชิญขงจื้อเข้าพบและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับสถานการณ์บ้านเมือง

ขงจื้อถนัดในการศึกษาเรียนรู้ข้อดีของคนอื่น เป็นผู้รอบรู้ขยันหมั่นเพียรศึกษาเล่าเรียนตั้งแต่เยาว์วัย เป็นการสั่งสมความรู้ความสามารถสำหรับการสร้างระบบแนวคิด และปูพื้นฐานที่มั่นคงในการถ่ายทอดความรู้แก่ลูกศิษย์ทำให้ในยุคสมัยนั้นมีผู้มาฝากตัวเป็นศิษย์เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ครั้นอายุ 35 แคว้นหลู่เกิดศึกการเมืองภายในจากการแย่งชิงอำนาจกันเองของผู้ปกครอง ขงจื้อจึงเดินทางไปยังแคว้นฉีด้วยความคาดหวังว่า เจ้าผู้ปกครองแคว้นฉีจะสนใจแนวคิดการปกครองของตน แต่ต้องผิดหวังที่เจ้าผู้ปกครองแคว้นฉีไม่ได้ให้ความสำคัญเท่าที่ควร ทั้งยังมีขุนนางคอยกลั่นแกล้งและกีดกัน ท่านจึงกลับมายังแคว้นหลู่หลังจากที่อยู่แคว้นฉีได้ราวหนึ่งปี และดำเนินชีวิตเป็นครูผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาให้แก่บรรดาสาธุศิษย์ทั้งหลาย ขงจื้อในวัย 51-54 ปี ใช้ชีวิตวัยกลางคนคลุกคลีกับการปกครองบ้านเมืองอย่างเต็มตัว ด้วยการดูแลท้องที่เล็กๆ แห่งหนึ่งจากนั้นไม่นานก็ได้เป็นผู้คุมการโยธา และผู้ดูแลกฎหมายและการลงโทษทัณฑ์ของแคว้นหลู่ ตามลำดับ ท่านทุ่มเทกับงานและปรารถนาให้มีการปกครองที่ดี บ้านเมืองสงบสุข แต่ต้องผิดหวังกับการเมืองภายในแคว้น ฉีจึงได้ลาออกและเดินทางเยือนแคว้นต่างต่าง เผยแพร่แนวความคิดทางการปกครอง ด้วยความคาดหวังให้บรรดาผู้ปกครองยึดหลักธรรมในการบริหารบ้านเมือง สังคมเป็นระเบียบแบบแผนและสงบสุข แม้จะรู้ว่าเป็นไปได้ยากในสภาพบ้านเมืองเวลา 14 ปี จนกระทั่งอายุได้ 67 ปี จึงเดินทางกลับแคว้นหลู่ และเสียชีวิตเมื่ออายุ 73 ปี

ตลอดระยะเวลาสิบกว่าปีเดินทางเยือนผู้ปกครองของแคว้นต่างต่าง เพื่อแนะแนวทางการบริหารบ้านเมือง ขงจื้อประสบกับอุปสรรคนานัปการ ไม่ว่าจะถูกดูหมิ่นเหยียดหยาม ใส่ร้ายป้ายสี ปองร้าย ควบคุมตัว และแนวความคิดก็ไม่เป็นที่ยอมรับ เนื่องจากสวนทางกับสภาพบ้านเมืองและสังคมในขณะนั้นที่เจ้าครองแคว้นต่างคำนึงถึงผลประโยชน์ความอยู่รอดของแคว้นตน แต่ท่านก็ไม่ลดละความมุ่งมั่นและความกระตือรือร้นที่ต้องการมีส่วนร่วมสร้างสังคมที่ดี ยินดีที่จะอุทิศตนเพื่อประชาชน ท่านกล่าวว่า “ผู้มีปณิธานและมนุษยธรรมจะไม่ทำลายมนุษยธรรมเพียงเพื่อแลกกับการมีชีวิต จะมีแต่อุทิศชีวิตตนเพื่อให้บรรลุมนุษยธรรม” (วิกิพีเดีย, 2565, [ออนไลน์])

3. หลักความรู้ของขงจื้อ

ศาสตร์สี่แขนง ขงจื้อวางรากฐานไว้ ได้แก่ วัฒนธรรม ความประพฤติ ความจงรักภักดี และความซื่อสัตย์ โดยวัฒนธรรมเน้นถึงการเคารพบรรพบุรุษและพิธีการโบราณ ยึดถือผู้อาวุโสเป็นหลัก แต่ไม่ยึดติดหรืออายุที่จะหาความรู้จากคนที่ต่ำชั้นหรืออายุน้อยกว่า

แปดหลักการพื้นฐานในการเรียนรู้ ได้แก่ สืบสวนตรวจสอบ ขยายพรมแดนความรู้ จริ่งใจ แก้ไข ดัดแปลงตน บ่มความรู้ ประพฤติตามกฎบ้านเมือง ประเทศต้องได้รับการดูแล นำความสงบสุขมาสู่โลก

ลำดับการเรียนรู้ ได้แก่ พิธีกรรม ดนตรี ยิงธนู ซี่มา ประวัติศาสตร์ และ คณิตศาสตร์

คุณธรรมทั้งสาม ที่ได้จากการเรียนรู้ ได้แก่ ภูมิปัญญา เมตตากรุณา และความกล้าหาญ
สี่ขั้นตอนหลักการสอน ได้แก่ ตั้งจิตใจไว้บนมรรควิธี ตั้งตนในคุณธรรม อาศัยหลักเมตตาเกื้อกูล
สร้างสรรค์ศิลปะใหม่

สี่ลำดับการสอน ได้แก่ คุณธรรมและความประพฤติ ภาษาและการพูดจา รัฐบาลและกิจการ
บ้านเมือง และสุดท้ายคือวรรณคดี

ผลงานโดดเด่นของขงจื้อ

งานทางด้านการศึกษาของขงจื้อปรากฏอยู่ในหนังสือ สังเขปการสอนของขงจื้อ หรือที่จีนเรียกว่า
“หลุน-อวี่” เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับบันทึกและเรื่องราวต่างๆ เช่น คำพูด คำสอนของขงจื้อและกิจกรรมที่ลูกศิษย์
ของท่านได้ช่วยกันรวบรวมขึ้นหลังจากการจากไปของขงจื้อส่วนวรรณกรรมที่ท่านได้รวบรวมขึ้นมีดังนี้

1. ชุนชิว

2. ซื่อจิง

เป็นหนังสือเกี่ยวกับบทกวีนิพนธ์ต่างๆ หนังสือเล่มนี้สามารถนำไปเปรียบเทียบกับ Song of
Solomon ในคัมภีร์ไบเบิล โคลงต่างๆ เป็นเพลงพื้นเมืองที่ร้องกันในสมัยแรกๆ โดยทั่วไปแล้วเป็นบทพรรณนา
ถึงหนุ่มๆ สาว ที่กำลังร้องรำทำเพลงและเล่นหยอกล้อกันด้วยความเสนาหาในฤดูใบไม้ผลิและในฤดูเก็บเกี่ยว

3. ชูจิง

เป็นหนังสือเกี่ยวกับประวัติศาสตร์สันนิษฐานว่ารวมโดยขงจื้อเอง ดังนั้นจึงมีความสำคัญอย่างลึกซึ้ง
เป็นการประมวลคำปราศรัย คำสัจยปฎิญาณในพิธีกรรม

4. อี้จิง

เป็นหนังสือเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงเป็นตำนานลึกลับ ซึ่งเกี่ยวข้องกับอำนาจศักดิ์สิทธิ์และพลัง
แห่งจุดหมายปลายทาง เป็นงานชิ้นแรกซึ่งได้รับความนิยมและจัดเข้าเป็นชั้นคลาสสิกในสมัยต่อมา มา ลักษณะ
เด่นตำราเล่มนี้ คือ ปากัวหรือรอยสลักแปดตัวซึ่งโหราจีนให้ใช้กันมาตั้งแต่โบราณ และเอ้อหย่า ซึ่งเป็น
ปทานุกรมฉบับแรกที่พยายามอธิบายความมิดมนของตำราว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงและตำราว่าด้วยพิธีกรรม

5. หลี่จี้

เป็นหนังสือเกี่ยวกับพิธีการต่างๆ เป็นการสั่งเกี่ยวกับการปฏิบัติตามพิธีกรรมต่างๆ เช่น วิธีที่ควรจะ
ถือและเหนี่ยวคันศรในระหว่างที่แสดงศิลปะของสุภาพบุรุษในการยิง นอกจากนี้ก็กล่าวถึงการเรียกอัน
ยิ่งใหญ่และทฤษฎีแห่งมัชฌิม

เมื่อพวกมองโกลเข้ายึดจีนได้ในราว ค.ศ. 1278-1368 จักรพรรดิคุปไ่ล่าชานก็ได้ขัดขวางลัทธินี้
ทรงยึดหลักของขงจื้อ ต่อมาในสมัยราชวงศ์หมิงได้พยายามล้มล้างอิทธิพลของพวกมองโกล และรื้อฟื้นการตั้ง
ยศฐานบรรดาศักดิ์ตลอดจนมีพิธีการบูชาขงจื้อและเล็งเห็นความสำคัญของการศึกษาตำราขงจื้อเป็นอย่างมาก
สมัยราชวงศ์หมิงได้รื้อฟื้นการสอนแบบขงจื้อคือเปิดให้มีการสอบขั้นสูงถึง 89 ครั้ง มีผู้สอบผ่านการสอบขั้นสูง
เพียง 280 คน มีการยกส่วนต่างๆ ของตำราขงจื้อมาเขียนตีความและวิจารณ์ โดยยึดแบบของซูซีตั้งแต่สมัย
ราชวงศ์ซ้องเป็นหลัก ลัทธิขงจื้อนี้มีชื่อเสียงมาก และเผยแพร่เข้าไปในหมู่พวกแมนจูโดยพวกแมนจูใช้หลักของ
ขงจื้อในการปกครองจีน จะเห็นได้ว่าไม่ว่าพวกมองโกลหรือแมนจูก็ตามที่มีอำนาจยึดครองจีนได้ ต่างก็

ตระหนักดีว่า การที่จะปกครองเงินได้จะต้องอ้างไว้ซึ่งอารยธรรมตลอดจนลัทธิขงจื๊อที่ชาวจีนยึดถือปฏิบัติกัน
ปรัชญาปัจเจกชน

ขงจื๊อสอนว่า ความเจริญหรือความเสื่อมของโลก ของสังคมเกิดมาจากปัจเจกชนหรือแต่ละบุคคล
เป็นรากฐาน เพราะฉะนั้นรัฐจะต้องพัฒนาคนให้ดีเสียก่อน แล้วสังคม ประเทศ ตลอดถึงโลกก็จะดีขึ้นตามโดย
อัตโนมัติ ขงจื๊อเชื่อว่า การที่จะเป็นคนดีได้นั้น ประการแรก จะต้องได้รับการศึกษา (พิน ดอกบัว, 2555: 70)
การศึกษาก็จะทำให้คนฉลาดขึ้น สามารถแยกแยะระหว่างสิ่งดีและสิ่งชั่วร้าย ว่าสิ่งไหนควรทำและไม่ควรทำ
อะไรเป็นไปเพื่อความเจริญ อะไรเป็นไปเพื่อความเสื่อม เมื่อรู้แล้วก็หาทางหลีกเลี่ยงความเสื่อมแล้วดำเนิน
ไปสู่ความเจริญ ขงจื๊อเชื่อว่าทุกคนมีอรรถาศัยใกล้เคียงกัน แต่ที่มาแตกต่างกัน เป็นคนดี คนชั่ว คนฉลาด คนโง่
ก็เพราะการศึกษาอบรม อย่างเช่น คนที่มีการศึกษาอบรม ก็ย่อมจะรู้จักปรับปรุงตนให้ดีขึ้น สละความไม่ดีทิ้ง
ออกไป เหล่านี้เป็นต้น ก็จะเป็นผลให้เป็นคนดี แต่ถ้าไม่เป็นตามนี้ ก็เป็นคนชั่ว ขงจื๊อสนับสนุนให้คนเทิดทูน
ธรรมยิ่งกว่าชีวิต ข้อนี้ตรงกับโซเครตีส นักปรัชญาผู้ยิ่งใหญ่ของกรีก และตัวโซเครตีสเอง ก็ได้ปฏิบัติเป็น
ตัวอย่างมาแล้ว หรือแม้แต่พระพุทธเจ้าก็ได้ตรัสเชิดชูคุณธรรมเช่นกัน แสดงว่าคุณธรรมมีคุณค่าเหนือสิ่งใดๆ
ขงจื๊อได้กล่าวถึงคุณธรรมที่เป็นไปเพื่อความสุข ความเจริญไว้เป็นอเนกนัย

ปรัชญาสังคม

สังคมมิใช่ชนโลก ก็คือการรวมตัวของปัจเจกชนนั่นเอง คนเรามีไข้อยู่โดดเดี่ยว จะต้องเกี่ยวข้องกับ
คนอื่นด้วย เมื่อมีความเกี่ยวข้องกัน สังคมก็เกิดขึ้น และเมื่อมีความเกี่ยวข้องกัน ก็จำเป็นต้องมีหลักในการ
ปฏิบัติต่อกัน เป็นเหตุให้เกิดปรัชญาสังคมขึ้นมา ขงจื๊อได้จัดความเกี่ยวข้องหรือความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล 5
ประเภท พร้อมทั้งหน้าที่ ที่จะต้องปฏิบัติต่อกันดังต่อไปนี้ (พิน ดอกบัว, 2555: 72)

1. ผู้ปกครองกับผู้อยู่ใต้การปกครอง โดยผู้ปกครองผู้ปกครองแสดงความนับถือให้เกียรติ ส่วนผู้อยู่
ใต้ปกครองก็ต้องจงรักภักดี
2. บิดามารดากับบุตรธิดา โดยบิดามารดาให้ความเมตตากรุณา ส่วนบุตรธิดาก็มีความกตัญญู
กตเวที
3. สามีกับภรรยา โดยสามี มีคุณธรรม ฝ่ายภรรยาก็ต้องเชื่อฟัง
4. พี่กับน้อง โดยที่วางตัวให้สมกับเป็นที่ ส่วนน้องก็เคารพเชื่อฟัง
5. เพื่อนกับเพื่อน ต่างก็ต้องทำตัวให้หน้าเชื่อถือและไว้วางใจกันได้

ขงจื๊อมีความเห็นว่า ความยุ่งยากที่เกิดขึ้นในสังคม ก็เพราะคนไม่ทำหน้าที่ของตนให้สมบูรณ์ เช่น
บิดามารดาไม่เลี้ยงดูบุตรธิดาให้ดี บุตรธิดาก็ไม่มีความกตัญญูกตเวทีต่อบิดามารดา สามีกับภรรยาต่างนอกใจ
กัน เป็นต้น ผลก็คือความเดือดร้อนต่างๆ ก็จะมาตกแก่สังคม ทำให้สังคมเดือดร้อน แต่ตรงกันข้าม หากทุกคน
ทำตามหน้าที่ของตนให้สมบูรณ์ ปัญหาความวุ่นวายของสังคมก็จะหมดไป เพราะฉะนั้นการทำหน้าที่ของตนให้
ดีจึงสำคัญ ดังที่ขงจื๊อว่า “กษัตริย์ต้องทำหน้าที่ของกษัตริย์ให้สมบูรณ์ ขุนนางต้องทำหน้าที่ขุนนางให้สมบูรณ์
บิดามารดาทำหน้าที่บิดามารดาให้สมบูรณ์ บุตรธิดาก็ทำหน้าที่บุตรธิดาให้สมบูรณ์” การที่แต่ละคนจะทำ
หน้าที่ของตนให้สมบูรณ์ได้ ก็เพราะมีใจตั้งอยู่บนคุณธรรมพื้นฐาน คือ เอาใจเขามาใส่ใจเรา เรารักสุขเกลียด
ทุกข์ฉันทุ คนอื่นสัวอื่นก็ฉันทัน การเอาใจเขามาใส่ใจเรา ภาษาจีนเรียกว่า “ชู่”

ปรัชญาสังคมของขงจื้อ ก็ทำนองเดียวกับคำสอนในพุทธศาสนาที่เรียกว่า คิทธิปฏิบัติ ที่ว่าด้วยทศ 6 ได้แก่ ทิศตะวันออก คือบิดามารดา ทิศใต้ คือ ครู-อาจารย์ ทิศตะวันตก บุตร ภรรยา ทิศเหนือ มิตรสหาย ทิศเบื้องบน นักบวช และทิศเบื้องต่ำ ข้าทาส บริวาร หรือผู้น้อย ทุกคนที่เกิดมาในโลกนี้ ย่อมจะมีความเกี่ยวข้องกันในฐานะใด ในฐานะหนึ่ง หรือหลายฐานะ ใครอยู่ในฐานะไหนก็ต้องทำหน้าที่ของตนให้สมบูรณ์

3. ปรัชญาการเมือง

สังคมทั้งหลายเมื่อมารวมกัน ก็เป็นเหตุให้เกิดรัฐขึ้นมา เมื่อมีรัฐหรือประเทศก็ต้องมีผู้ปกครองหรือรัฐบาล คอยปกครองดูแลสังคมให้เป็นไปอย่างปกติสุขและเจริญก้าวหน้าต่อไป แต่ก็ความจริงว่า ยังมีผู้ปกครองหรือรัฐบาลที่ไม่ดีอยู่มาก ใช้วิธีกดขี่ทารุณประชาชน ทำให้ประชาชนต้องเดือดร้อนมาก ขงจื้อได้คิดหาทางที่จะให้มีนักปกครองหรือรัฐบาลที่ดี จึงเป็นสาเหตุให้เกิดปรัชญาหรือปรัชญาการเมืองขึ้นมา โดยส่วนตัว ขงจื้อนิยมชมชอบรัฐศาสตร์จารีต นิติธรรมนิยมโบราณ ขงจื้อได้เสนอปรัชญาการเมืองขึ้นมา มีเป้าหมายเพื่อนำสันติสุขและความเจริญมาให้ประชาชนเป็นที่ตั้ง เหตุที่สำคัญที่จะบันดาลให้บรรลุถึงผลดังกล่าวได้ก็อยู่ที่ตัวผู้นำ หากได้ผู้นำเป็นคนดีมีความรู้ก็สามารถทำให้สัมฤทธิ์ผลได้ เพราะฉะนั้นขงจื้อจึงให้ความสำคัญในการพัฒนาผู้นำเป็นการใหญ่ ขงจื้อเชื่อว่า การที่จะสร้างให้เป็นคนดี ประการแรกจะต้องให้การศึกษอบรมเสียก่อน วิชาที่ขงจื้อสอนมีหลายวิชา หรือที่เรียกว่าศาสตร์ทั้ง 6 (พิน ดอกบัว, 2555: 76) ซึ่งก็มีประวัติศาสตร์ รัฐศาสตร์ ธรรมชาติวิทยา นิติธรรมนิยม กวินิพนธ์ ดนตรี เพราะนิติธรรมนิยมประเพณีตลอดถึงมารยาททางสังคมเป็นแนวทางให้คนดำเนินไปสู่ความเป็นอารยชนเป็นคนเมือง มีวิชาคนป่า ส่วนวิชากวินิพนธ์ก็เพื่อให้ได้เห็นความงามและเป็นระเบียบ ทำให้เกิดแรงบันดาลใจนำไปสู่การคิดคำนึงถึงความทรงจำเก่าๆ ทั้งเป็นการเสริมสร้างการสมาคมและเป็นการระบายความไม่สมหวังของคนได้ด้วย ส่วนวิชาดนตรีก็เพื่อให้ซาบซึ้งถึงความไพเราะ ความกลมกลืนกัน ดนตรีมีเพียงแต่ทำความรู้สึกนึกคิดให้กลมกลืนกันเท่านั้น แต่ยังนำความสับสนวุ่นวายของสังคมไปสู่ความเป็นระเบียบเรียบร้อยอีกด้วย วิชาทั้ง 3 นี้ เป็นไปเพื่อกลมกลืนจิตใจคนให้อ่อนโยนละมุนละไม เหมาะที่จะปลูกให้มีคุณธรรมต่อไป ขงจื้อได้กล่าวว่า “อุปนิสัยของคนอาจปลูกฝังขึ้นได้ด้วยกวินิพนธ์เสริมสร้างให้มั่นคงด้วยจารีตประเพณี และทำให้สมบูรณ์ได้ด้วยดนตรี” (ชีวไซ, 2523: 74)

ความเป็นไปของขงจื้อหลายอย่างคล้ายกับโซเครตีส อย่างเช่น ขงจื้อและโซเครตีสชอบเสาะแสวงหาความรู้อย่างไม่หยุดหย่อน ทั้งพยายามสั่งสอนอบรมคนอย่างไม่เบียดเบียน โซเครตีสกล่าวว่า “ข้าพเจ้ารู้อย่างเดียวว่าข้าพเจ้าไม่รู้” (“I know that I know nothing” หรือ “I know one thing: that I know nothing”) ส่วนขงจื้อก็กล่าวว่า “ลักษณะผู้รู้คือผู้รู้ตัวว่ารู้อะไรบ้างและไม่รู้อะไรบ้าง”(ดอกบัวขาว และพิภพ ตั้งคณะสิงห์, 2513: 34) ดังที่ขงจื้อกล่าวว่า เมื่อข้าพเจ้าสอนอะไร หากท่านรู้ก็บอกว่ารู้ เมื่อไม่รู้ก็บอกว่าไม่รู้ นั่นแหละคือความรู้ โซเครตีสเที่ยวสั่งสอนอบรมคนให้เป็นฉลาดและเป็นคนดี ดังที่เขากล่าวว่า “ข้าพเจ้าจะอยู่ในกรุงเอเธนส์ตามเทวบัญชา จะคอยชักนำชาวเอเธนส์ให้ทำความดีตลอดเวลา จะอยู่กับท่านไม่จากไป ดุจดั่งไรไม่พรางไปจากม้า...ข้าพเจ้าทำตัวเหมือนบิดาหรือพี่ชายใหญ่ คอยให้อาวาทเพื่อดำเนินชีวิตไปในทางที่ชอบ พยายามให้แต่ละคนเลิกคิดถึงเรื่องว่าคนมีอะไร แต่ให้คิดเสียใหม่ว่าตนคืออะไร ให้ศึกษาทางที่จะเป็นคนฉลาดและเป็นคนดี...” ส่วนขงจื้อก็เที่ยวสั่งสอนอบรมคนให้เป็นคนฉลาดและคนดีเช่นกัน และการใช้ดนตรีและกวินิพนธ์มาเป็น

หลักสูตรในการศึกษาของขงจื้อ ก็เหมือนกับวิธีการของเพลโต ศิษย์เอกของโซเครตีส เพลโตถือว่าดนตรีและกวีนิพนธ์มีอำนาจช่วยกล่อมเกลาคิดใจให้อ่อนโยนควรที่จะรับคุณธรรมต่อไป ดนตรีทำให้วิญญาณได้ส่วนทำนองเดียวกับกายบริหารทำให้ร่างกายได้สัดส่วน ฉะนั้น ขงจื้อก็เช่นกัน ถือว่ากวีนิพนธ์และดนตรีเป็นเครื่องมือในการกล่อมเกลารวมให้สงบประณีตได้อย่างดี

ขงจื้อมีความเชื่อว่า ทุกคนมีธรรมาศัยคล้ายกันโดยธรรมชาติคืออยากเป็นคนดี ไม่อยากเป็นคนชั่ว แต่ที่ต้องถลาตัวเป็นคนชั่วก็เพราะ 2 สาเหตุ คือ 1. ไม่ได้รับการศึกษาอบรม จึงทำให้ไม่รู้ว่าอะไรดีอะไรชั่ว 2. ความจำเป็นบังคับ เช่น ความอดอยากยากจน หากรัฐสามารถแก้เหตุทั้ง 2 อย่างนี้ได้ก็จะมีคนชั่วอีกต่อไป ขงจื้อได้พิสูจน์ถึงทฤษฎีนี้แล้ว ได้ผลสมความมุ่งหมาย เรื่องมีอยู่ว่า สมัยที่ขงจื้อกำลังมีชีวิตรุ่งโรจน์ในทางการเมืองในแคว้นหลู่ โดยเป็นรัฐมนตรีกระทรวงยุติธรรม ขงจื้อได้ใช้อำนาจหน้าที่ออกกระเทียบแก่นักโทษล้นคุกดังต่อไปนี้ ประการแรก ขงจื้อได้ทำการศึกษาประวัตินักโทษแต่ละคนตลอดถึงครอบครัวของเขา ประการถัดมา ขงจื้อได้เชิญนักกฎหมายและผู้พิพากษามาพบ ขงจื้อได้กล่าวแก่นักกฎหมายและผู้พิพากษาว่า ตนได้ศึกษาประวัตินักโทษแต่ละคนแล้ว พบว่านักโทษเกือบทั้งหมดเป็นคนเขลา เพราะไม่ได้รับการศึกษาอบรมและเป็นคนยากจนหรือเป็นลูกของคนเขลาและยากจน คนรวยมักจะได้รับการศึกษา จึงมีความสามารถที่จะประกอบอาชีพเลี้ยงชีวิตได้ เมื่อคนรวยทำอาชญากรรมก็อาจหลบเลี่ยงโทษทัณฑ์ โดยให้สินบนแก่ผู้พิพากษา เพราะฉะนั้นงานที่จะต้องทำรีบด่วนก็คือ ขจัดความโง่เขลาโดยให้การศึกษา และขจัดความยากจนโดยช่วยให้เขามีความสามารถประกอบอาชีพที่ซื่อสัตย์สุจริต

โซเครตีสเชื่อว่า คุณธรรมจะคอยควบคุมไม่ให้คนทำความชั่ว สมมุติว่าถ้าจะทำความชั่ว โซเครตีสก็ยังมีความเห็น ว่า ถ้าบุคคลทำความชั่วทั้งๆ ที่รู้ว่าเป็นความชั่วก็ยิ่งดีกว่า คนที่ทำความชั่วโดยยังไม่ว่าชั่ว เพราะฝ่ายแรกยังมีความรู้ว่าอะไรดี ยังมีภาวะแห่งความดีเป็นสาระอยู่ในตัว ผิดกับฝ่ายหลังยังไม่มีภาวะดังกล่าวเลยก็มีหวังทำความชั่วต่อไปเรื่อยๆ

ขงจื้อเชื่อว่า หากได้ผู้นำที่ดีเด่นทั้งความรู้และคุณธรรมมาปกครองประเทศแล้วไซ้รั ก็จะเป็นดลบันดาลความผาสุกและเจริญรุ่งเรืองให้เกิดขึ้นแก่พลเมืองได้เป็นแน่แท้ ขงจื้อให้ความสำคัญต่อผู้นำประเทศชาติมาก เป็นกับตันที่จะพำรัฐนาวาไปถึงจุดหมายปลายทาง คือ ความสุข ความเจริญรุ่งเรือง เพราะความรู้ความสามารถและคุณธรรมที่สูงส่งของผู้นำบันดาลให้เกิด ทั้งความดีของผู้นำก็ช่วยดึงดูดจิตใจของพลเมืองให้เอาแบบอย่างด้วย ขงจื้อได้วางหลักสูตรสำหรับผู้ปกครองไว้ 9 ประการ คือ (มาลี ศรีเพชรภูมิ, 2526: 31)

1. การอบรมตนให้มีคุณธรรม
2. การยกย่องผู้มีความรู้ความสามารถ
3. การปฏิบัติหน้าที่อย่างดีที่สุด ตามความสามารถเหมาะสมกับฐานะบุคคลในสังคม
4. การยกย่องขุนนางผู้ใหญ่หรือผู้มีอำนาจในแผ่นดิน
5. การแผ่พระคุณไปในหมู่ขุนนางผู้น้อง
6. การแผ่ความรักไปในหมู่ราษฎร ดุจบุตรธิดาในอุทร
7. การสนับสนุนส่งเสริมศิลปวิทยาและอาชีพต่างๆ ให้เจริญ
8. การต้อนรับชาวต่างชาติที่เข้ามาค้าขายหรือสวามิภักดิ์

9. การผูกมัดน้ำใจเจ้าครองนครทั้งหลายด้วยไมตรี

สูตรทั้ง 9 ข้อนี้ มีทั้งนโยบายปกครองตน ปกครองประชาชน ปกครองราชการ นโยบายการศึกษา เศรษฐกิจ ตลอดจนนโยบายต่างประเทศ และสูตรทั้ง 9 ข้อนี้ สามารถย่อลงในคำพูด 2 คำ คือ เจิ้งหมิง ซึ่งแปลว่า การปฏิบัติงานให้ถูกต้องกับฐานะและชื่อเสียงของตน

ขงจื้อมีความเห็นว่า ในการปกครองประเทศ ผู้ปกครองอย่าใช้พระเดชนำหน้า เพราะการใช้พระเดช อาจทำให้ราษฎรเกรงกลัวได้ก็จริง แต่รัฐก็ได้รับความเกลียดชังจากราษฎรเช่นกัน เพราะกลัวกับการเกลียดนั้น อยู่ใกล้กัน การใช้กำลังถึงจะเอาชนะได้ก็เพียงขณะภายนอก ไม่สามารถเอาชนะจิตใจราษฎรได้ เมื่อราษฎรไม่พอใจมากก็จะคิดต่อต้าน หรืออย่างน้อยก็ไม่ให้ความร่วมมือ แต่ตรงกันข้ามหากรัฐบาลใช้พระคุณนำหน้า พลเมืองก็จะนิยมชมชอบและให้การสนับสนุน

ผู้ปกครองหรือรัฐที่ฉลาด จะต้องตระหนักอยู่เสมอว่า ตนตกเป็นเป้าสายตาของประชาชน หากทำให้ประชาชนเห็น ประชาชนก็จะยกย่อง แต่ถ้าทำไม่ดีให้ประชาชนเห็น ประชาชนก็จะเหยียดหยาม เพราะฉะนั้น ผู้นำหรือรัฐบาลที่ดีที่ฉลาดจะต้องทำตัวเป็นตัวอย่างในทางดีเพื่อให้ประชาชนเห็น ดังที่จื่อลู่กับขงจื้อสนทนากัน ดังต่อไปนี้

จื่อลู่ “นักปกครองที่ดีนั้นเป็นอย่างไร” ขงจื้อ “นักปกครองที่ดี ย่อมทำตนให้เป็นตัวอย่างของประชาชน ในงานที่ต้องเกณฑ์ประชาชนทำอย่างเหน็ดเหนื่อย ก็จงเป็นผู้เนื่องเสียก่อนเขาเหล่านั้น”

ขงจื้อกล่าวถึงวิธีสัมฤทธิ์ผลของการปกครองไว้ 5 ประการ คือ (เสถียร โปธินันทะ, 2506: 133-134)

1. มีความอ่อนน้อมถ่อมตนต่อประชาชน ประชาชนก็จะให้เกียรติเขา
2. มีความโอบอ้อมอารีต่อประชาชน ประชาชนก็ย่อมจะรักดีต่อเขา
3. มีความซื่อสัตย์ต่อประชาชน ประชาชนก็จะเกิดความมั่นใจในผู้นำนั้น
4. ทำงานอย่างเข้มแข็งจริงจัง ก็ย่อมมีผลงานปรากฏอยู่เสมอ
5. สร้างพระคุณให้ประชาชน ประชาชนก็พร้อมที่จะสนับสนุน

เมื่อผู้นำหรือรัฐบาลดี เป็นที่พอใจของประชาชนแล้ว ประชาชนก็จะรักเทิดทูนผู้นำหรือรัฐบาลนั้น ทั้งจะถือผู้นำหรือรัฐบาลคนนั้นเป็นแบบอย่าง เมื่อเป็นเช่นนี้ ผู้นำหรือรัฐบาลก็ไม่จำเป็นต้องใช้พระเดช ปกครองบ้านเมือง ความดีของผู้นำหรือรัฐบาลจะเป็นหลักประกัน เกิดเป็นแรงดึงดูดให้ประชาชนทำตาม ดุจฝูงโคก็ย่อมไปตามจ่าฝูง ฉะนั้น ดังที่หลี่คังจื่อถามขงจื้อว่า “จะฆ่าพวกทุจริตให้หมด เพื่อรักษาคนสุจริตให้อยู่อย่างปกติสุขจะดีหรือไม่”

ขงจื้อ “ถ้าท่านเป็นผู้ปกครองที่ดี ทำไมจะต้องใช้วิธีฆ่าฟันกันด้วยเล่า ถ้าท่านทำตัวให้ดี ประชาชนก็จะถือเอาเป็นแบบอย่างเอง ผู้ปกครองเหมือนลม ประชาชนดุจหญ้า ธรรมดาหญ้าย่อมลู่ไปตามลม” ขงจื้อมีความเห็นว่า ผู้ปกครองที่ดีจะต้องฟังเสียงประชาชนถือเสียงประชาชนเป็นเสียงสวรรค์ ประชาชนต้องการอะไร ก็ต้องตอบสนองอย่างนั้น เป็นฝ่ายประชาชนตลอดเวลา ดังที่ขงจื้อกล่าวว่า “สิ่งใดที่ประชาชนพอใจ เราจงพอใจ สิ่งใดที่ประชาชนเกลียดชัง เราก็จงเกลียดชัง ผู้ใดทำอย่างนี้ ผู้นั้นเชื่อว่าเป็นบิดามารดาของประชาชน” ถ้าใครทำได้ดังกล่าว ก็จะสามารถอยู่ในตำแหน่งได้นาน เพราะไม่ถูกเล่นงานจากประชาชน แต่ถ้าทำตรงกันข้ามก็จะหลุดจากตำแหน่งในเร็ววัน ดังที่ขงจื้อกล่าวว่า “ผู้ที่ได้ประชาชนไว้ก็เท่ากับได้รัฐไว้ ส่วนผู้ที่ละทิ้งประชาชนก็เท่ากับเสียรัฐไปด้วย” ข้อนี้แสดงว่า เสียงประชาชนมีความสำคัญกว่าสิ่งใดหมด ผู้นำหรือรัฐบาลก็

ต้องฟังเสียงประชาชน ใช้เสียงประชาชนเป็นปรอทวัดอุณหภูมิของการปกครอง ตัดอย่างอื่นพอดตัดได้ แต่จะตัดเสียงประชาชนนั้นไม่ได้

4. ปรัชญาจริยธรรม

ขงจื้อมองสังคมของมนุษย์ในแง่ของความสัมพันธ์ตามทฤษฎีแบบ Organism คือ สังคมประกอบขึ้นจากหน่วยย่อย คือ ปัจเจกชนแต่ละคน ถ้าแต่ละคนเป็นคนดี สังคมก็จะดีด้วย การกระทำของแต่ละคนย่อมกระทบกระเทือนต่อสังคมเหมือนร่างกายเราประกอบขึ้นด้วยอวัยวะ (Organs) ต่างๆ ถ้าอวัยวะส่วนใดส่วนหนึ่งได้รับอันตรายย่อมกระทบต่ออวัยวะส่วนรวม (Organism)

อนึ่ง ขงจื้อมีความเห็นว่า บุคคลแต่ละคนย่อมจะมีความสัมพันธ์ต่อกันไม่โดยฐานใดก็ฐานะหนึ่งและความสัมพันธ์ขั้นมูลฐานในสังคมที่ควรจะได้รับ การปรับปรุง พัฒนามีอยู่หลายประการ คือ

1. ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับผู้ที่อยู่ใต้ปกครอง
2. ความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดากับบุตรธิดา
3. ความสัมพันธ์ระหว่างสามีกับภรรยา
4. ความสัมพันธ์ระหว่างผู้น้อยกับผู้ใหญ่
5. ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนต่อเพื่อน

ในความสัมพันธ์ 5 ประการนี้ ขงจื้อได้วางหลักจริยธรรมสำหรับปฏิบัติ ในฐานะนั้นๆ ไว้ดังนี้

ความสัมพันธ์ประเภทที่หนึ่ง เมตตา, สุจริต จงรักภักดี

ความสัมพันธ์ประเภทที่สอง เมตตา, กตัญญูกตเวที

ความสัมพันธ์ประเภทที่สาม รัก, ซื่อสัตย์, รับผิดชอบในหน้าที่แห่งตน

ความสัมพันธ์ประเภทที่สี่ คารวธรรม

ความสัมพันธ์ประเภทที่ห้า ความจริงใจ

ขงจื้อย้ำว่าในการอยู่ร่วมกัน จะต้องปรับปรุงความสัมพันธ์ขั้นมูลฐานนี้ให้ดีเสียก่อน สังคมส่วนใหญ่จะเป็นอยู่เป็นสุข (Ordered Society) และนอกเหนือไปจากนี้ ปัจเจกชนแต่ละคนต้องปฏิบัติตามหลักจริยธรรมดังต่อไปนี้

1. จริยธรรมทางกาย (Morality in Action) หมายถึง จริยธรรมที่ควรปฏิบัติเพื่อประโยชน์ต่อตัวเองและสังคม จริยธรรมนี้มีชื่อว่า เจิ้งหมิง คือการปฏิบัติให้สมกับที่ตัวเป็น (Rectification of the name) หมายความว่าแต่ละคนย่อมจะมีความเป็น เช่น เป็นตำรวจ เป็นครู เป็นนายกรัฐมนตรื ฯลฯ ความเป็นแต่ละอย่าง (ชื่อ) ย่อมบ่งบอกถึงหน้าที่และความรับผิดชอบ ฉะนั้น เมื่อเราเป็นอะไร ต้องทำหน้าที่และมีความรับผิดชอบนั้นๆ อย่างสมบูรณ์ ขงจื้อกล่าวไว้ว่า “ความยุ่งยากในสังคมเกิดขึ้น เพราะคนไม่ทำหน้าที่ของตัวเองให้สมบูรณ์ ส่วนมากเป็นแต่เพียงในนาม”

2. จริยธรรมทางใจ (Morality in Cultivation) คือหลักปฏิบัติเพื่อพัฒนาจิตใจของตัวเอง ได้แก่

2.1 ความรักใคร่เมตตา (Human Heartedness) หรือเหริน หมายถึงความรักโดยไม่จำกัดขอบเขต ไม่มีการแบ่งแยก เช่นเดียวกับหลักเมตตาในพระพุทธศาสนา และหลักความรักแห่งพระเจ้า (Divine Love) ในศาสนาคริสต์

2.2 สัมมาปฏิบัติ (Rightousness) หรืออ้อ ได้แก่การกระทำในสิ่งที่เห็นว่าถูกหรือควร โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน หรือโดยแรงบังคับภายนอกที่พูดกันสั้นๆ ว่า ทำความดีเพื่อความดี (Do good for the good's sake) ขงจื้อย้ำว่าในการกระทำของเราแม้จะกระทำในสิ่งที่ดี แต่ถ้าทำเพราะหวังสิ่งตอบแทนอย่างอื่น เช่น ชื่อเสียง เงินทอง จะจัดว่าเป็นสัมมาปฏิบัติ (Rightous Action) ไม่ได้ เราจะต้องทำความดีนั้นเพื่อความดี เพราะความดีมีค่าในตัวมันเองอยู่แล้ว ความดีมีได้อยู่ที่ผลที่ได้รับ (The Value of doing what we ought to do lies in doing itself and not in the external result) การปฏิบัติตามหลักธรรมดังกล่าวอาจจะเป็นการยาก ขงจื้อจึงวางหลักปฏิบัติสั้นๆ เพื่อการก้าวหน้าไปสู่จริยธรรมดังกล่าวข้างต้นไว้ หลักปฏิบัตินี้ คือ 1. ปฏิบัติต่อผู้อื่นเหมือนที่ท่านปรารถนาจะให้คนอื่นปฏิบัติต่อท่าน 2. จงอย่าปฏิบัติต่อผู้อื่นในสิ่งที่ท่านไม่ปรารถนาจะให้ผู้อื่นปฏิบัติต่อท่าน

อนึ่ง ขงจื้อกล่าวว่า ผู้ที่จะปฏิบัติตามหลักจริยธรรมต่างๆ ได้อย่างไม่ท้อถอย จะต้องเป็นผู้ที่รู้จัก มิ่ง คำว่า มิ่ง มีความหมายว่า “โชคชะตา” หรือองค์การสวรรค์ ขงจื้อให้ความหมายว่าการดำเนินชีวิตนั้น มีบางสิ่งบางอย่างที่พ้นวิสัยที่เราจะควบคุมหรือลิขิต มันเป็นอย่างที่มันจะเป็นเช่นเดียวกับที่ชาวพุทธพูดกันว่า “มันเป็นกรรม” ฉะนั้น ในการครองชีวิตเราจะต้องเข้าใจในสิ่งนี้ เพื่อมิให้เกิดความท้อแท้ในการประกอบความดี

5. อิทธิพลของปรัชญาขงจื้อ

ปรัชญาขงจื้อ ได้มีอิทธิพลต่อชาวจีนอย่างใหญ่หลวงรอบด้าน คำสอนของขงจื้อถือเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต และเป็นมาตรฐานของสังคม ความรู้สึกนึกคิดของชาวจีนจะแนบแน่นอยู่กับปรัชญาขงจื้อ งานนิพนธ์ของขงจื้อ ถือกันว่าเป็นวรรณกรรมชั้นสูง และเป็นหลักสูตรใช้ศึกษากันในสถาบัน การศึกษาต่างๆ อีกทั้งเป็นวิชาสำหรับสอบไล่ของทางราชการอีกด้วย ปรัชญาขงจื้อทำให้ชาวจีนมีวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของตนหลายอย่าง เช่น 1. ชาวจีนให้ความสำคัญในเรื่องครอบครัวมาก ถือว่าครอบครัวเป็นรากฐานของสังคม จึงพยายามสร้างครอบครัวให้เป็นปึกแผ่น เป็นครอบครัวใหญ่ ประกอบด้วยคนหลายรุ่น ทั้งพ่อ แม่ ปู่ ย่า ลูก หลาน เหลน ทั้งในภาษาจีนก็เอื้ออำนวย คือมีคำบอกลำดับญาติไว้อย่างชัดเจน ว่าใครมีความสัมพันธ์กันอย่างไร มาจากสายไหน สืบสายมาจากบิดา หรือมารดา ดุจคำว่าน่าและอา ในภาษาไทยฉนั้นนั้น รวมความแล้วชาวจีนให้ความสำคัญต่อญาติมาก 2. ชาวจีนให้เกียรติผู้สูงอายุ ทั้งใช้สรรพนามให้เหมาะสมกับวัย เรียกพี่ ป้า น้า อา เป็นต้น แม้ต่อคนที่ไม่ใช่ญาติ ดุจเดียวกับธรรมเนียมไทย คนจีนมีลูกหลานแล้วมักจะไว้หนวดเพื่อแสดงว่าตัวแก่แล้ว 3. ชาวจีนให้ความสำคัญต่อบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว จะต้องดูแลสถานที่ฝังศพบรรพบุรุษให้ดีตลอดถึงคอยเช่นไหว้อยู่เสมอ และให้ดีด้วย 4. ชาวจีนนิยมยกย่องครูบาอาจารย์ไว้สูง แต่ไม่นิยมยกย่องทหาร ชาวจีนให้ความสำคัญต่อผู้ใช้ความรู้มากกว่าผู้ใช้กำลัง ตามคำสอนของขงจื้อ 5. ชาวจีนไม่ชอบมีเรื่องต้องขึ้นโรงขึ้นศาล แต่จะพยายามตกลงปรองดองกันให้ได้

เหล่านี้เป็นต้น เพราะฉะนั้นปรัชญาของขงจื๊อจึงเป็นแม่แห่งวัฒนธรรมจีนตลอดมากกว่า 2,000 ปี ถึงแม้จะมีเหตุการณ์ที่ทำให้อิทธิพลของปรัชญาของขงจื๊อต้องเสื่อมไปจากแผ่นดินใหญ่ก็ตาม แต่แนวปรัชญาของขงจื๊อยังคงมีชีวิตอยู่ในประเทศจีนขณะนี้ เพราะรัฐบาลของประเทศจีนคณะชาติบนเกาะไต้หวัน ได้ให้เกียรติยกย่องขงจื๊อ เช่น พ.ศ. 2495 รัฐบาลได้เปลี่ยนวันครุแห่งชาติ จากวันที่ 17 สิงหาคม มาใช้วันเกิดของขงจื๊อ คือ วันที่ 28 กันยายน แทน และเมื่อถึงวันนี้ทางการจะหยุดงาน 1 วัน เพื่อให้เกียรติต่อศาสดาของศาสนาขงจื๊อ นอกจากนี้ยังได้ให้เงินเดือนเป็นค่าครองชีพแก่ผู้สืบสกุลขงจื๊ออีกด้วย

วิเคราะห์ปรัชญาสังคมและการเมืองของขงจื๊อ

แนวคิดปรัชญาสังคมของขงจื๊อเกิดจากการที่ขงจื๊อมีความเห็นว่า ความยุ่งยากเดือดร้อนที่เกิดขึ้นในสังคมนั้น เป็นเพราะคนในสังคมไม่ทำหน้าที่ของตนให้สมบูรณ์ เช่น บิดามารดาไม่เลี้ยงดูบุตรธิดาให้ดี บุตรธิดาก็ไม่มีความกตัญญูต่อบิดามารดา สามีกับภรรยาต่างนอกใจกัน เป็นต้น ผลก็คือความเดือดร้อนต่างๆ ก็จะมาตกแก่สังคม ทำให้สังคมเดือดร้อน แต่ตรงกันข้าม หากทุกคนทำตามหน้าที่ของตนให้สมบูรณ์ ปัญหาความวุ่นวายของสังคมก็จะหมดไป เพราะฉะนั้นการทำหน้าที่ของตนให้ดีจึงสำคัญ การที่แต่ละคนจะทำหน้าที่ของตนให้สมบูรณ์ได้ ก็เพราะมีใจตั้งอยู่บนคุณธรรมพื้นฐาน คือ เอาใจเขามาใส่ใจเรา เรารักสุขเกลียดทุกข์ฉันทใคร่คนอื่นสัตว์อื่นก็ฉันทนั้น การเอาใจเขามาใส่ใจเรา ปรัชญาสังคมของขงจื๊อ มีลักษณะคล้ายกับคำสอนในพุทธศาสนาที่เรียกว่า คิทธิปฏิบัติ ที่ว่าด้วยทศ 6 ฉะนั้น ทุกคนที่เกิดมาในโลกนี้ ย่อมจะมีความเกี่ยวข้องกันในฐานะใด ฐานะหนึ่ง หรือหลายฐานะ ใครอยู่ในฐานะไหนก็ต้องทำหน้าที่ของตนให้สมบูรณ์ สังคมจึงจะดำเนินไปได้ด้วยความสงบสุข

เมื่อพิจารณาถึงแนวคิดปรัชญาสังคมของขงจื๊อที่ถ้าทุกคนทำหน้าที่ของตนให้สมบูรณ์ สังคมประเทศชาติย่อมสงบสุขนั้นก็ดูจะไม่เกินความจริงเพราะทุกคนต่างทำหน้าที่ของตนคือรับผิดชอบในสิ่งที่ตนเองทำอยู่เป็นอยู่ การขับเคลื่อนกิจกรรมการทำงานต่างๆ ของสังคมก็จะไม่ติดขัดสิ้นไหลไปตามกระบวนการเพราะมีผู้รับผิดชอบปฏิบัติดูแลในส่วนของตนดีแล้ว เป็นระบบความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกับเฉพาะบุคคลที่ควรเกี่ยวข้องเท่านั้น เช่น ญาติ พี่น้อง เพื่อน เจ้านาย สามีภรรยา และบริวาร ดูเหมือนความสัมพันธ์จะถูกจำกัดเฉพาะกลุ่มของตน เป็นระบบเครือข่ายเป็นระบบปิด ถึงแม้ว่าทุกคนจะทำหน้าที่ของตนให้สมบูรณ์ก็ตาม แต่ถ้าอะไรที่นอกเหนือจากหน้าที่ความรับผิดชอบ อยู่นอกเหนือความสัมพันธ์ในหน้าที่แล้ว เขาก็จะไม่ตอบสนองในทุกสิ่ง เพราะสิ่งเหล่านั้นไม่มีส่วนเกี่ยวข้องใดๆ กับเขาทำให้สังคมเป็นระบบปิดอยู่แต่ในกลุ่มเล็กๆ ไม่สามารถขยายกว้างออกไปได้ การมุ่งรักษาผลประโยชน์เฉพาะตนเฉพาะกลุ่มย่อมเกิดขึ้น ความเสมอภาคเท่าเทียมย่อมไม่เกิดขึ้นเนื่องจากเกิดการเลือกปฏิบัติเฉพาะกลุ่มของตน ฉะนั้นผู้เขียนเห็นว่าแม้ปรัชญาสังคมของขงจื๊อจะมีคุณประโยชน์ในหลายๆ ด้านก็ตาม แต่ก็ยังมีช่องว่างดังกล่าวเกิดขึ้น ฉะนั้นการทำหน้าที่ของตนเองให้ดีสมบูรณ์จึงไม่ใช่คำตอบว่าสังคมจะอยู่กับดีด้วยความสุขสงบเสมอไป

แนวคิดปรัชญาการเมืองของขงจื๊อเป็นแบบอนุรักษนิยมคือเป็นแบบรัฐศาสตร์จารีตนิยมในธรรมเนียมโบราณ โดยมีเป้าหมายเพื่อนำสันติสุขและความเจริญมาให้ประชาชนเป็นที่ตั้ง เหตุที่สำคัญที่จะทำให้บรรลุถึงผลดังกล่าวได้คือการได้ผู้นำเป็นคนดีมีความรู้ ต้องพัฒนาผู้นำให้เป็นคนดีคือจะต้องให้การศึกษาอบรมเสียก่อน เพราะนิติธรรมนิยมประเพณีตลอดถึงมารยาททางสังคมเป็นแนวทางให้คนดำเนินไปสู่ความเป็นอารยชนเป็น

คนเมือง มิใช่คนป่า ถึงแม้แนวคิดนี้จะเป็นที่ยอมรับและสามารถใช้ให้สัมฤทธิ์ผลได้ก็ตาม แต่จากสภาพการณ์ปัจจุบันในประเทศไทย หรือในหลายประเทศแม้จะมีผู้นำที่มีการศึกษา มีความรู้ดีก็ตามแต่ก็ไม่ได้หมายความว่าผู้นำหรือนักการเมืองการปกครองนั้นจะเป็นคนดี นำพาสังคมประเทศชาติไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองได้ ทั้งนี้เป็นเพราะผู้นำหรือผู้ปกครองเมื่อมีความรู้มากกลับใช้ความรู้นั้นไปเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ให้ตนเองและพวกพ้องมิได้ทำเพื่อประชาชน กลายเป็นผู้นำที่ฉลาดแต่ไม่ซื่อสัตย์ต่อประชาชน ผู้เขียนเห็นว่านอกจากผู้นำจะมีความรู้ดีแล้ว สิ่งที่ไม่ควรมองข้ามคือความเป็นผู้มีคุณธรรมซึ่งเป็นสิ่งสำคัญกว่าการมีความรู้ คือต้องมีคุณธรรมนำความรู้จึงจะเป็นผู้นำที่ดีที่เสียสละและกระทำประโยชน์เพื่อประชาชนโดยส่วนรวมได้ จึงจะสามารถครองใจประชาชนและได้รับการยอมรับจากประชาชนว่าเป็นผู้นำหรือผู้ปกครองที่ดีมีคุณธรรมในการนำพาสังคมประเทศชาติไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองได้โดยแท้

6. บทสรุป

แนวคิดปรัชญาสังคมและการเมืองของขงจื้อเป็นแนวอนุรักษนิยมคือยึดถือในธรรมเนียมจารีตประเพณีโบราณ เคารพในคำสอนของบรรพบุรุษให้ความเคารพผู้มีอาวุโสกว่า ขงจื้อเน้นเรื่องคุณธรรมและการศึกษาเพราะเขาเชื่อว่าสังคมประเทศชาติจะสงบร่มเย็น และมั่นคงไพบูลย์ได้นั้นประชาชนทุกระดับชั้นต้องปฏิบัติตามจารีตประเพณี มีคุณธรรมและมีการศึกษา แต่ละคนต่างทำหน้าที่ของตนอย่างสมบูรณ์ ความเลวร้ายเดือดร้อนวุ่นวายในสังคมก็จะไม่เกิดขึ้นปรัชญาของขงจื้อจึงเป็นปรัชญามนุษยนิยมที่มีบทบาทสำคัญในการสร้างความเป็นปึกแผ่นให้แก่ประเทศจีนทำให้ประเทศจีนเป็นประเทศที่มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคม การเมืองการปกครอง การศึกษาและเป็นผู้นำด้านเทคโนโลยีในระดับต้นๆ ของโลก

บรรณานุกรม

- ชีวไซ. (2523). **ปรัชญาจีน**. แปลโดย สกล นิลวรรณ จาก The Story of Chinese Philosophy. พระนคร : โอเดียนสโตร์.
- พิน ดอกบัว. (2555). **ปวงปรัชญาจีน**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สยาม.
- ดอกบัวขาว และพิภพ ตั้งคณะสิงห์. (2513). **ชีวประวัติและคำสอนของขงจื้อ**. พระนคร : เกษมบรรณกิจ.
- วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. (2565). **ขงจื้อ**. สืบค้นเมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2565.<<https://www.https://th.wikipedia.org/wiki/ขงจื้อ>.
- มาลี ศรีเพชรภูมิ. (2526). **การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องความดีในปรัชญาจีนสมัยโบราณ**. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เสถียร โพธิ์นันทะ. (2506). **เมธีตะวันออก**. พระนคร : ก.ศ.ม.
- อนุพันธ์ สุทธยากร. (2551). **การวิเคราะห์แนวคิดเรื่องความสัมพันธ์ในคำสอนของขงจื้อ**. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.